

Sabiedriskās ēdināšanas nozares konkurētspējas veicināšanas pasākumi Eiropas Savienības dalībvalstīs

Īsumā

Sabiedriskās ēdināšanas iestāžu konkurētspēju ietekmē dažādi faktori. Būtiskākie no tiem ir valsts ekonomiskie apstākļi, tostarp izmaiņas patērētāju pieprasījumā pēc viesmīlības pakalpojumiem, kā arī automatizācijas un digitālo tehnoloģiju ieviešanas pakāpe uzņēmumos.

Pēdējos gados Eiropas Savienībā (ES) ir ieviesti vairāki atbalsta pasākumi, kas saistīti ar pārtikas rūpniecību un pārtikas un dzērienu nozares konkurētspējas veicināšanu. Šīs iniciatīvas potenciāli varētu uzlabot arī sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu konkurētspēju, nodrošinot tiem labāku piekļuvi pārtikas izejvielu resursiem.

ES dalībvalstīs ir īstenoti dažādi pasākumi, kas tiešā vai netiešā veidā veicina sabiedriskās ēdināšanas nozares konkurētspējas uzlabošanu. Daudzās ES dalībvalstīs ēdināšanas pakalpojumiem ir noteikta samazinātā pievienotās vērtības nodokļa (PVN) likme salīdzinājumā ar vispārējo nodokļa likmi. Daudzviet PVN likme tika samazināta nolūkā pārvarēt Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi uz nozari (Bulgārijā, Čehijā, Grieķijā, Horvātijā, Lietuvā, Slovākijā), taču vairākās valstīs (Austrijā, Beļģijā, Francijā, Itālijā, Īrijā, Kiprā, Luksemburgā, Nīderlandē, Polijā, Portugālē, Rumānijā, Slovēnijā, Spānijā, Somijā, Ungārijā) samazinātā PVN likme kā nozares atbalsta pasākums bija noteikta jau pirms ierobežojumiem, kas stājās spēkā Covid-19 pandēmijas dēļ. Piemēram, Rumānijā PVN likmes samazināšana pat līdz 5 % tika noteikta 2018. gadā kā valdības atbalsta rīks ne vien uzņēmējdarbības konkurētspējas uzlabošanai, bet arī ēnu ekonomikas samazināšanai.

Citi biežāk izmantotie sabiedriskās ēdināšanas nozares atbalsta un konkurētspējas veicināšanas pasākumi ir speciālas valsts finansālā atbalsta programmas un granti, uzņēmējdarbības telpu nomas maksas atlaides, kā arī sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumu iepirkuma procedūras atvieglošana valsts un pašvaldības iestāžu apkalpošanai.

ES dalībvalstīs noteiktu pasākumu specifiskā ietekme uz sabiedrisko ēdināšanu var atšķirties atkarībā no tā, kā nozares atbalsta pasākumi attiecīgajā valstī tiek īstenoti. Piemēram, Igaunijā atbalsts viesmīlības nozarei veicina sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu attīstību un konkurētspēju. Daudzviet viesmīlības nozarei, tostarp ēdināšanas pakalpojumiem, ir noteikta kopēja samazinātā PVN likme (Īrijā, Kiprā, Polijā, Spānijā).

Pēc lietpratēju ieskata, samazinātās PVN likmes noteikšana viesmīlības nozarei ir viens no efektīvākajiem nodarbinātības veicināšanas, patēriņa cenu stabilitātes nodrošināšanas, kā arī investīciju piesaistes un ekonomikas noturības atbalsta pasākumiem, turklāt likmes samazināšanai esot ierobežota ietekme uz valsts budžetu. PVN likmju samazināšana var arī palīdzēt mazināt uzņēmumu maksātnespējas un bankrota gadījumu skaitu, kā arī izvairīšanos no nodokļu nomaksas. Vienlaikus PVN likmju izmaiņu ietekme uz ēdināšanas nozares konkurētspējas palielināšanos ir atkarīga no specifiskiem ekonomiskajiem un sociālajiem apstākļiem katrā valstī. Atsevišķu valstu pieredze liecina, ka mērķi, kuru dēļ PVN samazināts, piemēram, Covid-19 pandēmijas negatīvās ietekmes novēršana, ne vienmēr tiek sasniegti – šāda pieredze bijusi Austrijā un Bulgārijā.

Dažās valstīs, piemēram, Īrijā, PVN netiek piemērots sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem, ja tie tiek sniegti pacientiem slimnīcās, pansionātos, audzēkņiem izglītības iestādēs un citās iestādēs, kur sniedz sabiedriskos pakalpojumus.

Pozitīvas izmaiņas sabiedriskās ēdināšanas nozarē nolūkā stimulēt nodarbinātību, mazināt ēnu ekonomiku un kopumā uzlabot konkurētspēju iespējams sasniegt arī citos veidos, tostarp ar tiešiem fiskālajiem instrumentiem, kā arī netieši – sniedzot pastiprinātu atbalstu ar ēdināšanas pakalpojumiem saistītajiem viesmīlības pakalpojumiem.

Sabiedriskās ēdināšanas nozari ietekmē vispārējās makroekonomiskās pārmaiņas tautsaimniecībā, kas tuvākajos gados būtiski ietekmēs šīs nozares tirgu un uzņēmējdarbības modeļus. Ēdināšanas iestādes, visticamāk, vairs nevarēs paļauties vienīgi uz iedibinātajām saimniekošanas metodēm, un uzņēmējiem ir jābūt gataviem ieviest jauninājumus savas konkurētspējas saglabāšanai un tādējādi attīstīt nozari.

Sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumus sniedz uzņēmumi, kas nodrošina tādu ēdienu un dzērienu gatavošanas un pasniegšanas pakalpojumus, kuri [paredzēti tūlītējam patērinam](#). Šos pakalpojumus sniedz restorāni, kafējnicas, bāri, pašapkalpošanās ēdināšanas iestādes vai iestādes, kas nodrošina maltīšu sagatavošanu un pārdošanu promnešanai, kā arī pastāvīgas vai īslaicīgas ēdināšanas vietas ar vai bez sēdvietām. Būtiski ir tas, ka maltīte tiek piedāvāta tūlītējai lietošanai, nevis tiek pārdota ar neatkarīgu izplatīšanas kanālu starpniecību. Sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumi ietilpst [viesmīlības](#) nozares pakalpojumu grupā, un šajā apskatā ēdināšanas pakalpojumi daudzviet ir aplūkoti saistībā ar citiem viesmīlības nozares pakalpojumiem, tostarp izmitināšanu un izklaidi.

Latvijā sabiedriskās ēdināšanas nozares konkurētspēja būtiski samazinājās Covid-19 pandēmijas ietekmē. Pandēmija ietekmēja visas tautsaimniecības nozares, taču visvairāk – [izmitināšanas un ēdināšanas nozares](#), kuru ieguldījums iekšzemes kopproduktā (IKP) 2020. gadā [samazinājās](#) par 38,1 %. Šajā laikā būtiski samazinājās arī darbavietu skaits minētajās nozarēs. Pandēmijas laikā mainījās iedzīvotāju ēšanas paradumi, vairāk pārorientējoties uz maltītes gatavošanu mājās. Tādējādi palielinājās pārtikas preču pārdošanas apjoms, bet samazinājās ēdināšanas iestāžu apmeklējums. Šo tendenci veicināja arī plaši praktizētais attālinātais darbs.

Lai gan, ekonomikai atgūstoties no Covid-19 pandēmijas ierobežojumiem, 2022. gadā Latvijā izaugsme tika fiksēta gandrīz visās pakalpojumu nozarēs, tostarp izmitināšanas un ēdināšanas nozares devums IKP [pieauga](#) par 57,5 %, Covid-19 pandēmijas ietekmes negatīvās sekas konstatējamas joprojām. Sniegto ēdināšanas pakalpojumu apjoms 2023. gadā [palielinājās](#) par 9,4 % salīdzinājumā ar 2022. gadu. Lai gan sabiedriskās ēdināšanas nozares apgrozījums Latvijā pamazām atgriežas pirmspandēmijas līmenī, nozarei papildu slogu rada pieaugušās energoresursu un pārtikas produktu izmaksas. 2024. gada pirmajā ceturksnī ēdināšanas pakalpojumu nozarē vērojams [kritums](#) – pakalpojumu sniegšanas apjomi ir samazinājušies par 1 % salīdzinājumā ar 2023. gada pirmo ceturksni.

No visām Latvijas tautsaimniecības nozarēm lielākais [nodokļu parādnienu](#) uzņēmumu īpatsvars 2023. gadā bija starp tiem, kas sniedz tieši ēdināšanas pakalpojumus. Nozarē 2022. gadā [darbojās](#) aptuveni 4,1 tūkstotis viesmīlības uzņēmumu, no kuriem gandrīz trīs tūkstoši bija ēdināšanas uzņēmumi. Sabiedriskās ēdināšanas nozarē nodokļu parāds 2023. gada otrajā ceturksnī bijis 36,83 % ēdinātāju. Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta (VID) datiem [nodokļu parādu](#) kopsumma 2023. gada pēdējos trīs ceturkšņus sabiedriskās ēdināšanas nozarē pārsniedza 30 miljonus *euro*, kas nozīmē, ka nodokļu parāda apjoms uz vienu uzņēmumu parādnienu pietuvojies jau 18 tūkstošiem *euro*. 2022. gadā nodokļu parāda summa uz vienu parādnienu bija 17,26 tūkstoši *euro*, savukārt 2021. gada otrajā ceturksnī – 10,81 tūkstotis *euro*. Saskaņā ar *Lursoft* datiem 22 ēdināšanas nozares uzņēmumiem nodokļu parāds 2023. gada otrajā ceturksnī pārsniedza 100 tūkstošus *euro*, no tiem četri uzņēmumi vairs nedarbojas. Arī vairākiem *Michelin* atzinību guvušajiem restorāniem 2023. gada nogalē bija visai lieli [nodokļu parādi](#).

1. Sabiedriskās ēdināšanas nozari ietekmējošie faktori

Sabiedriskās ēdināšanas nozare laika gaitā ir dinamiski attīstījusies. Mūsdienās tā ietver daudzveidīgu pakalpojumu klāstu un dažādus ēdināšanas veidus – lokālus pakalpojumus telpās, ēdināšanas piedāvāšanu ārpus tām, kā arī ēdienu pasūtījumu piegādi klientiem. Ēdināšanas pakalpojumi var tikt nodrošināti gan neatkarīgi, gan kā piedāvājumi kopā ar citiem sabiedriskajiem pakalpojumiem izglītības, veselības aprūpes un citās iestādēs.

Sabiedriskās ēdināšanas iestāžu konkurētspēju ietekmē vairāki [faktori](#), un būtiskākie no tiem ir:

- **ekonomiskie apstākļi valstī;**
- **izmaiņas patērētāju pieprasījumā saņemt viesmīlības nozares pakalpojumus;**
- **automatizācijas un digitālo tehnoloģiju ieviešanas pakāpe pakalpojumos.**

Starp nozares izaicinājumiem jāmin, piemēram, **specifiskas patērētāju [uztura prasības](#) (vegānais, veģetārais, bezglutēna, bezlaktozes u. c. veidu ēdiens), veselībai nekaitīgas pārtikas pieejamība, kā arī mainīgās patērētāju vēlmes attiecībā uz iespēju baudīt dažādu valstu nacionālo virtuvi.** Covid-19 pandēmijas laikā ir [mainījušies](#) patērētāju ēšanas paradumi un pieprasījums pēc ēdināšanas pakalpojumiem. Ir pieaugusi tādu patērētāju svarīgu pakalpojuma [aspektu](#) nozīme kā **ērtums, digitalizācijas līmenis un drošums.** Iedzīvotāju vēlme ēdināšanā baudīt papildu ērtības atspoguļojas tajā, ka dominē piegādes un promnešanas pasūtījumi. Patērētāji aizvien vairāk izvēlas veikt pasūtījumus, izmantojot digitālos kanālus. Novatoriska un droša norēķinu un darījumu ar klientiem uzskaites sistēma (*POS*), pasūtīšanas process, izmantojot *QR* koda izvēlnes, mobilās pasūtīšanas tehnoloģija, bezkontakta maksājumu risinājumi un pašpasūtīšanas vietnes ir tikai daļa no mūsdienīgās ēdināšanas iestādēs ieviestām jaunajām tehnoloģijām.

Patērētāji aizvien vairāk pievērš uzmanību arī ēdiena gatavošanas [veidam](#), piemēram, vai tiek ievērotas aprites ekonomikas prasības. Līdz ar to **izaicinājums ir arī ilgtspējas nodrošināšana ēdināšanas jomā**. Ēdināšanas nozare saskaras arī ar **darba tirgum raksturīgajiem izaicinājumiem**, proti, darbaspēka nepietiekamību un prasmju trūkumu. Darbiniekiem ir jāapgūst [jaunas prasmes, kas nepieciešamas](#) saistībā ar jaunu tehnoloģiju ieviešanu. Nozarē īstermiņa līgumi vai ārstata darba attiecības kļūst par ierastāku risinājumu nekā pastāvīgas darba attiecības. Augstās darbaspēka izmaksas vairākiem ēdināšanas uzņēmumu īpašniekiem rada izaicinājumus, kas saistīti ar darbinieku aizplūšanu labāk apmaksātu darbavietu meklējumos. Lai ēdināšanas nozare kļūtu [pievilcīgāka darbiniekiem](#), uzņēmumiem ir jāveic gan papildu investīcijas, gan arī jānodrošina nemonētārās priekšrocības, piemēram, elastīgs darba laiks, veselības apdrošināšana, apmācības, kā arī karjeras iespējas.

[Daudzie izaicinājumi](#) mudina sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumu sniedzējus attīstīt savu saimniecisko darbību un kļūt atsaucīgākiem pret [klientu vajadzībām](#). Automatizācija un digitālo tehnoloģiju ieviešana ēdināšanas jomā kļūst par aizvien izplatītāku praksi. Papildinātās realitātes un virtuālās realitātes līdzekļu izmantošana palīdz ēdināšanas uzņēmumiem nodrošināt potenciālajiem klientiem interaktīvu pieredzi un tādējādi panākt klientu labāku apkalpošanu, kā arī sasniegt lielāku apgrozījumu. Ēdināšanas iestāžu darbības uzlabošanai tiek izstrādātas dažādas programmatūras un automatizētas sistēmas, piemēram, krājumu pārvaldības un maksājumu apstrādes rīki, tādējādi ļaujot ēdināšanas uzņēmumiem koncentrēties uz klientu ātrāku un kvalitatīvāku apkalpošanu.

Ēdināšanas iestāžu ķēdes vai iestādes, kas darbojas uz franšīzes pamata, rada konkurenci neatkarīgajiem restorāniem un ēdināšanas iestādēm. Nelabvēlīgi ekonomiskie apstākļi, kam raksturīgs augsts bezdarba līmenis un augstas resursu izmaksas pretstatā ēdināšanas ķēžu īpašnieku finansiālām iespējām investēt attīstībā un modernajās tehnoloģijās, veicina ēdināšanas iestāžu ķēžu tirgus daļas palielināšanos. Piemēram, ātrās ēdināšanas restorānu ķēdes [Hesburger pārdošanas apjoms](#) Latvijā 2023. gadā salīdzinājumā ar 2022. gadu palielinājies par 25 %, sasniedzot 53,92 miljonus *euro*. 2024. gadā uzņēmums plānojis Latvijā atvērt vēl divus restorānus, kā arī sākt digitālo norēķinu sistēmu darbību.

Ēdināšanas pakalpojumu sniedzēji var izturēt ekonomiskās grūtības, sociālās pārmaiņas un būt konkurētspējīgi, ja spēj pilnveidot līdz šim izmantoto mazāk ienesīgo biznesa modeli. **Lai uzņēmēji spētu būt elastīgi savos uzņēmējdarbības modeļos un kļūtu konkurētspējīgāki, ir jāinvestē tehnoloģijās un saimnieciskās darbības procesu maiņā atbilstoši patērētāju pieprasījumam.**

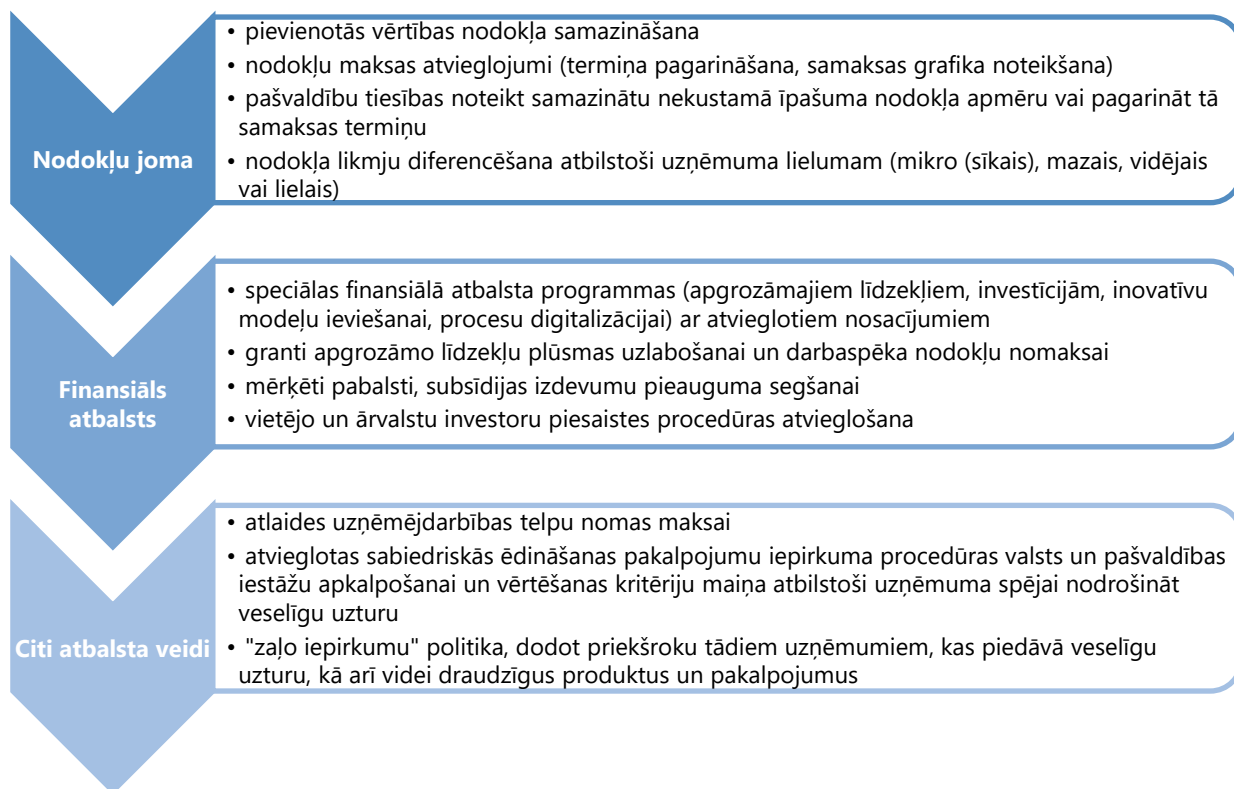
2. Atbalsta pasākumi sabiedriskās ēdināšanas nozares konkurētspējas uzlabošanai

Pēdējos gados saskaņā ar Eiropas Komisijas ieteikumiem ES dalībvalstīs ir ieviesti vairāki atbalsta pasākumi, kas saistīti ar [pārtikas rūpniecības konkurētspējas](#) veicināšanu. Šīs iniciatīvas varētu potenciāli uzlabot mazo pārtikas piegādātāju un tādējādi arī sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu konkurētspēju, nodrošinot tiem labāku piekļuvi pārtikas izejvielām. **ES dalībvalstīs tiek īstenoti daudzveidīgi pasākumi sabiedriskās ēdināšanas nozares konkurētspējas uzlabošanai.** Daudzviet to mērķis ir sniegt atbalstu ēdināšanas nozarei [netiešā veidā](#), piemēram, uzlabot lauksaimnieku, kā arī mazo un vidējo pārtikas piegādātāju aizsardzību, veicināt godīgu tirdzniecības praksi pārtikas piegādes ķēdē, novērst pārtikas izšķērdēšanu un veicināt pārtikas nozares ilgtspēju.

Atzīstot, ka **atbalsts izmitināšanas un citiem tūrisma nozares uzņēmumiem veicina arī sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumu sniedzēju attīstību**, jau pirms Covid-19 pandēmijas vairākās ES dalībvalstīs tika realizētas apjomīgas viesmīlības nozares finansiālā atbalsta programmas. Šādi pasākumi tika īstenoti, piemēram, Horvātijā, Portugālē, Slovākijā, Slovēnijā un Vācijā ([ECPRD, 2020b](#)). Savukārt Covid-19 pandēmijas laikā viesmīlības nozari ar īpašiem pasākumiem vai programmām valdība atbalstīja arī Austrijā, Bulgārijā, Horvātijā, Igaunijā, Itālijā, Francijā, Slovēnijā, Spānijā, Somijā un Ungārijā ([ECPRD, 2020a](#)).

Dažviet **jau pirms Covid-19 pandēmijas PVN likmes samazināšana tika izmantota kā valdības atbalsta rīks uzņēmējdarbības konkurētspējas uzlabošanai un ēnu ekonomikas mazināšanai.** Piemēram, Rumānijā ar valdības ārkārtas [rikojumu](#) 2018. gadā tika paplašināta samazinātās PVN likmes 5 % apmērā piemērošana, to attiecinot uz vairākām uzņēmējdarbības jomām, tostarp sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem. Šāds rīks ieviests nolūkā **mazināt izvairīšanos no nodokļu nomaksas un radīt atbilstošu vidi nozares uzņēmumu konkurētspējai.**

Atbalsta pasākumi sabiedriskās ēdināšanas nozarei ES dalībvalstīs ir daudzveidīgi (1. attēls), un šo pasākumu specifiskā ietekme uz nozari ir atšķirīga.

1. attēls. **Atbalsta pasākumu veidi sabiedriskās ēdināšanas nozares konkurētspējas uzlabošanai ES dalībvalstīs**

Avoti: [Ekonomikas ministrija, 2023](#); [Eurofound, 2024](#); [Latvijas Republikas Valsts kontrole, 2022](#)

Lai pārvarētu Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi uz sabiedriskās ēdināšanas nozari, vairākās valstīs tika izstrādāti jauni, iepriekš neīstenoti specifiski atbalsta pasākumi. Piemēram, **Portugālē**, lai veicinātu viesmīlības nozares pakalpojumu izmantošanu, tika **speciāli papildu atbalsta pasākumi**, lai gan jau 2016. gadā ēdināšanas nozarei bija noteikta **samazinātā** PVN likme 13 % apmērā. Valsts **budžeta** ietvaros vaučeru programma (*IVAucher*) ļāva patērētājiem uzkrāt par izmitināšanas, kultūras un ēdināšanas pakalpojumiem samaksāto PVN maksājuma apmēru, lai vēlāk to izmantotu kā atlaidi pirkumiem, kas veikti šajās nozarēs. Praksē ikviens Portugālē reģistrētais PVN maksātājs varēja uzkrāt minētajās nozarēs iztērēto PVN laikposmā no 2021. gada jūnija līdz augustam un izmantot uzkrājumu kā atlaidi (līdz 50 % no rēķina vērtības) laikposmā no 2021. gada oktobra līdz decembrim, maksājot par pakalpojumiem attiecīgajā nozarē.

Itālijā, neraugoties uz to, ka viesmīlības nozarei jau tika piemērota samazinātā PVN likme 10 % apmērā Covid-19 pandēmijas negatīvo seku pārvarēšanai, sabiedriskās ēdināšanas nozares uzņēmumiem kā pagaidu atbalsta pasākums no 2020. gada 19. decembra līdz 2021. gada 31. decembrim bija **pieejams** arī **grants, kas nebija jāatmaksā un bija paredzēts daudzveidīgu ēdināšanas pakalpojumu sniegšanas atbalstam**:

- ✓ ēdiena piegādes pakalpojumiem;
- ✓ ēdiena promnešanai pakalpojumiem;
- ✓ zemnieku saimniecību sniegtiem ēdināšanas pakalpojumiem;
- ✓ stacionārām un pārvietojamām saldējuma konditorejas tirgotavām;
- ✓ ielu tirdzniecībai ēdināšanas pakalpojumu sniegšanai.

Noteiktiem kritērijiem atbilstošs ēdināšanas uzņēmums Itālijā dažādu veidu atbalsta pasākumu ietvaros varēja saņemt līdz pat 150 000 *euro*.

Slovākijā Covid-19 pandēmijas ierobežojumu laikā viesmīlības nozarei tika sniegts **ievērojams atbalsts**. Nozarei tika noteikta samazinātā PVN likme 10 %. Papildus tam uzņēmumiem bija iespēja saņemt **kompensācijas nomas maksai par telpām, kur tiek sniegti viesmīlības pakalpojumi**. Arī **Griekijā** ēdināšanas uzņēmumiem, kas uz pagaidu periodu tika slēgti saskaņā ar valdības lēmumu, tika piemērota 40 % atlaide telpu nomas maksai par aprīli, maiju un jūniju. Savukārt **Zviedrijā** ievērojamās finansiālajās grūtībās nonākušiem viesmīlības uzņēmumiem valdība apņēmas segt līdz pat 50 % no telpu nomas maksas ([ECPRD, 2020a](#)).

Spānijā viesmīlības nozares uzņēmumi papildus tam, ka nozarei jau iepriekš tika [piemērota](#) 10 % PVN likme, Covid-19 pandēmijas ietekmes pārvarēšanai [saņēma mērķētu atbalstu komercdarbības nepārtrauktības nodrošināšanai](#), piemēram:

- ✓ [pielāgotus kredīta nosacījumus](#) aizdevumam līdz 500 000 *euro* uzņēmumiem, kuriem ir likviditātes grūtības vai kuri vēlas realizēt informācijas tehnoloģiju projektus attālinātu risinājumu ieviešanai, tostarp ēdināšanas pakalpojumiem;
- ✓ [telpu nomas maksas termiņa atlikšanu, nepiemērojot soda naudu](#) un paredzot to atmaksāt periodiskos maksājumos turpmāko divu gadu laikā;
- ✓ [atbalstu elektroenerģijas un dabasgāzes ikmēneša izmaksu palielinājuma segšanai](#) ([ECPRD, 2020a](#)).

Arī **Somijā** tika ieviesti atbalsta pasākumi ēdināšanas nozarei radīto zaudējumu kompensēšanai par laikposmu no 2020. gada 4. aprīļa līdz 31. maijam, kad ēdināšanas uzņēmumu darbība tika stingri ierobežota, lai nepieļautu Covid-19 izplatību. [Atbalsta](#) mērķis bija [mudināt uzņēmumus atkārtoti nodarbināt ierobežojumu laikā atlaistos darbiniekus](#). Maksimālais atbalsta apjoms, kas tika paredzēts vienai štata vietai, bija noteikts 1000 *euro*. Līdz 2020. gada 31. augustam kopumā atbalstam bija pieteikušies 2242 uzņēmumi, no kuriem atbalstu saņēma 598 uzņēmumi. Kopumā uzņēmumiem tika izmaksāti 5 240 000 *euro*.

Igaunijā Covid-19 pandēmijas negatīvās ietekmes mazināšanai vairākām nozarēm, tostarp tūrisma, izmitināšanas un ēdināšanas nozarei, tika izstrādāti un piemēroti vairāki atbalsta pasākumi. Piemēram, no 2020. gada 11. maija līdz 2021. gada 26. jūlijam kā [pagaidu atbalsts šo nozaru uzņēmumiem tika piešķirtas dažādas mērķdotācijas](#). Kopumā viens uzņēmums varēja saņemt 2000 līdz 60 000 *euro* dotāciju. Bija iespējams saņemt arī nomas maksas kompensāciju, kuras minimālais apmērs bija 100 *euro*. Kopējais uzņēmumu zaudējumu atlīdzināšanai atvēlētais finansējums no valsts budžeta 2020. gadā sasniedza 36,5 miljonus *euro*. 2021. gadā ēdināšanas uzņēmumiem tika atvēlēti 12,4 miljoni *euro*, lai kompensētu 70 % no darbaspēka izmaksām.

Maltā, kur sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem tiek piemērota vispārējā PVN likme 18 %, tā netika samazināta, taču Covid-19 pandēmijas periodā ierobežojumu negatīvās ietekmes pārvarēšanai sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu atbalstam tika izmantotas [speciālas finansiālā atbalsta shēmas](#), paredzot finansējumu līdz 3820 *euro* apmērā un [dotācijas](#) 1000 *euro* apmērā.

Atbalsts gan patērētājiem, gan sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumu sniedzējiem var tikt sniegts, arī izmantojot [ēdināšanas pakalpojumu publisko iepirkumu](#). Sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu sniegtie pakalpojumi, kurus nodrošina, izmantojot publisko iepirkumu, var veicināt [virzību](#) uz tautsaimniecības ilgtspēju, šādus pakalpojumus ietverot valsts pārtikas nodrošināšanas politikas pasākumos. ES dalībvalstīs 2019. gadā vidēji dienā tika [nodrošināti](#) aptuveni 85 miljoni maltiņu, no kurām vairāk nekā puse piedāvātas, izmantojot publiskajos iepirkumos noslēgtos līgumus.

[Publiskais iepirkums](#) var attiekties uz uzņēmuma piedāvāto ēdināšanas pakalpojumu sniegšanu, kā arī uz pārtikas produktu vai iekārtu un aprīkojuma iegādi. Paša ēdināšanas pakalpojuma veidi var būt dažādi atkarībā no tā, kur pakalpojums jāsniedz – izglītības iestādēs, slimnīcās, veco ļaužu pansionātos, dažādu valsts institūciju ēdnīcās, militārajos objektos, cietumos u. tml. Eiropas Komisija iesaka pilnveidot sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumu iepirkuma procedūrās izmantotos kritērijus un, [vērtējot](#) kopējās izmaksas, vērst uzmanību ne tikai uz pārtikas preču iegādes cenu vai ēdināšanas pakalpojuma gala cenu samazināšanu, bet arī uz tādiem faktoriem kā produktu bioloģiskā izcelsme, sertificētu pārtikas produktu izmantošana, labāka atkritumu apsaimniekošana vai energoefektīvāku virtuves iekārtu izmantošana, kas savukārt lielā mērā ietekmē kopējās pakalpojuma izmaksas. [Dažās valstīs, piemēram, Īrijā, sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem netiek piemērots PVN, ja tie tiek sniegti pacientiem slimnīcās, pansionātos, audzēkņiem izglītības iestādēs un citās iestādēs, kur sniedz sabiedriskos pakalpojumus.](#)

3. Samazinātās PVN likmes izmantošana sabiedriskās ēdināšanas konkurētspējas veicināšanai ES dalībvalstīs

[Viena no populārākajām fiskālās politikas intervencēm ir PVN pamatlikmes samazināšana, lai veicinātu patēriņu nozarēs, kuras ekonomiskā situācija vai krīze ir ietekmējusi visvairāk.](#) Daļā ES dalībvalstu šis atbalsta pasākums sabiedriskās ēdināšanas nozarei piemērots jau pirms Covid-19 pandēmijas (1. tabula), bet vairākās valstīs tieši Covid-19 pandēmijas laikā tika noteikta zemāka PVN likme, taču, pandēmijai beidzoties, tā paaugstināta (Austrijā, Beļģijā, Čehijā, Īrijā, Kiprā) vai arī noteikta vispārējā likme (Bulgārijā, Grieķijā, Lietuvā, Slovākijā, Vācijā).

Pievienotās vērtības nodokļa likme ēdināšanas nozarei ES dalībvalstīs

Avots: [Avalara, 2024](#); [Eurofound, 2024](#); [Global VAT Compliance BV, 2024](#); [Jurušs, Roze and Lūka, 2019](#)

Valsts	Vispārējā PVN likme no 2024. gada 1. janvāra, %	PVN likme ēdināšanas nozarei 2018. gadā, %	PVN likme ēdināšanas nozarei Covid-19 pandēmijas periodā, %	PVN likme ēdināšanas nozarei 2024. gadā, %
Austrija	20	10	5	10
Beļģija	21	12	6	12
Bulgārija	20	20	9	9 (no 01.01.2025. – 20)
Čehija	21	21	10	12
Dānija	25	25	25	25
Francija	20	5,5 un 10	5,5 un 10	5,5 un 10
Grieķija	24	24	13	24
Horvātija	25	25	13	13
Igaunija	22 (līdz 31.12.2023. – 20)	20	20	22
Itālija	22	10	10	10
Īrija	23	13,5	9	13,5
Kipra	19	9	5	9
Lietuva	21	21	9	21
Luksemburga	17	3	3	3
Malta	18	18	18	18
Nīderlande	21	9	9	9
Polija	23	23	8	8
Portugāle	23	13	13	13
Rumānija	19	5	5	9
Slovākija	20	20	10	20
Slovēnija	22	9,5	9,5	9,5
Spānija	21	10	10	10
Somija	24	14	14	14
Ungārija	27	18	5	5
Vācija	19	19	7 (no 2020. gada 1. jūlija līdz 2021. gada 30. jūnijam – samazinātā likme 5 %)	7 un 19
Zviedrija	25	12	12	12

Austrijā Covid-19 pandēmijas īpaši ietekmētajām nozarēm, tostarp viesmīlības (ēdināšanas un izmitināšanas) nozarei, tika piemērota samazinātā PVN likme 5 % apmērā. Šis [pagaidu atbalsts](#) laikposmam no 2020. gada 1. jūlija līdz 2021. gada 31. decembrim tika noteikts ēdienu un dzērienu (alkoholisko un bezalkoholisko dzērienu) baudīšanai uz vietas, kā arī visu veidu pārtikas, ēdienu un dzērienu piegādei uzņēmumiem, kuriem ir tirdzniecības licence viesmīlības nozarē.

Saskaņā ar [likumu](#) spēkā esošā vispārējā PVN likme 20 % tiek piemērota par dzērienu pārdošanu un 10 % – par ēdināšanas pakalpojumiem.

Beļģijā saskaņā ar [likumu](#) kopš 2010. gada restorāniem un citu ēdināšanas iestāžu pakalpojumiem ir noteikta samazinātā PVN likme 12 % apmērā, izņemot dzērienu pasniegšanu, kam piemēro vispārējo likmi 21 %.

Lai atbalstītu nozari, laikposmā no 2020. gada 8. jūnija līdz 31. decembrim un no 2021. gada 8. maija līdz 30. septembrim restorānu un citiem ēdināšanas pakalpojumiem tika piemērota [samazinātā](#) PVN likme 6 % (12 % vietā). Pēdējā atbalsta periodā samazinātā likme (nevis vispārējā PVN likme 21 % apmērā) tika attiecināta arī uz visu veidu dzērienu, tostarp alkohola, iegādi tūlītējam patēriņam. Pašlaik alkoholisko dzērienu iegādei bez ēdināšanas pakalpojuma tūlītējam patēriņam joprojām tiek piemērota 21 % likme.

Bulgārijā nolūkā atbalstīt dažas jomas, kuras Covid-19 pandēmija ietekmējusi visvairāk, 2020. gada 1. jūlijā stājās spēkā grozījumi likumā par PVN, paredzot nodokļa likmi [samazināt](#) no 20 % līdz 9 % tādiem restorānu un citu iestāžu ēdināšanas pakalpojumiem, kas nodrošina maltīti tūlītējam patēriņam, kā arī tās vēlāku līdzņemšanu. Savukārt, ja klients iegādājas ēdināšanas pakalpojuma sniedzēja telpās gatavotu maltīti ar skaidru nodomu to ņemt līdzi vai piegādāt ārpus ēdinātāja telpām, tad iegādātais ēdiens jāuzskata par precī un jāapliek ar 20 % nodokli ([ECPRD, 2022](#)). Arī sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem, kas ietver alus, vīna un stipro alkoholisko dzērienu iegādi, tika saglabāta 20 % likme.

Vairākiem sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem noteiktās samazinātās PVN likmes piemērošanas termiņš tika vairākkārt [pagarināts](#), un PVN likme 9 % ir piemērojama līdz 2024. gada 31. decembrim.

Čehijā nolūkā vienkāršot PVN sistēmu no 2024. gada 1. janvāra tiek [piemērotas](#) divas PVN likmes – vispārējā 21 % un samazinātā 12 %, kura aizvieto produktiem un pakalpojumiem līdz tam noteikto 10 % vai 15 % likmi. Ēdināšanas pakalpojumiem, kā arī alum, ja tas tiek patērēts ēdināšanas iestādē, noteikta PVN likme 12 %, savukārt citiem alkoholiskajiem dzērieniem piemērojama vispārējā PVN likme. No 2020. gada 1. janvāra un Covid-19 pandēmijas laikā ēdināšanas pakalpojumiem un dzērieniem tūlītējai lietošanai ēdināšanas iestādēs piemēroja PVN likmi 10 %.

Dānijā ir [vienīgā](#) ES dalībvalsts, kur produktiem un pakalpojumiem [vispār netiek piemērotas](#) samazinātās PVN likmes.

Francijā jau pirms Covid-19 pandēmijas sabiedriskās ēdināšanas nozarei tika noteikta [samazinātā](#) PVN likme 5,5 % apmērā. Pašlaik pakalpojumiem un arī produktiem ēdināšanas iestādēs tiek [piemērotas](#) divas dažādas samazinātās PVN likmes – 5,5 % vai 10 % – atkarībā no tā, vai maltīte tiek izsniegta tūlītējam patēriņam vai promnešanai.

Gatavo ēdienu pārdošanai promnešanai tiek piemērota samazinātā likme 5,5 % apmērā, taču 20 % likme attiecas uz alkoholiskajiem dzērieniem un noteiktām ēdienu grupām (piemēram, konditorejas izstrādājumiem, šokolādi saturošiem izstrādājumiem, margarīniem un ikriem). Ja ēdināšanas uzņēmums pārdod maltīti patēriņam uz vietas, uz tā pakalpojumu attiecas samazinātā likme 10 % apmērā.

Grieķijā, realizējot centienus mazināt Covid-19 negatīvo ietekmi, no 2020. gada 1. jūnija līdz 31. oktobrim [samazinātā](#) PVN likme 13 % apmērā tika piemērota kafejnīcu, restorānu un konditorejas tirgotavu pakalpojumiem, tostarp ēdināšanas pakalpojumiem viesnīcās. No 2024. gada 1. janvāra šiem pakalpojumiem Grieķijā tiek piemērota [vispārējā](#) PVN likme 24 %.

Horvātijā no 2020. gada 1. janvāra sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem, kas tiek nodrošināti ēdināšanas iestādē vai ārpus tās, ir noteikta [samazinātā](#) PVN likme 13 %. Šādu likmi ēdināšanas pakalpojumiem piemēro joprojām.

Igaunijā Covid-19 pandēmijas negatīvās ietekmes mazināšanai netika īstenota PVN likmes samazināšana. Restorānu un citiem ēdināšanas pakalpojumiem tiek [piemērota](#) vispārējā PVN likme, kas līdz 2023. gada 31. decembrim bija 20 %, taču pašlaik tā ir 22 %. Savukārt viesnīcu un izmitināšanas pakalpojumiem neatkarīgi no tā, vai to cenā ir vai nav iekļautas brokastis, piemēro [samazināto](#) 9 % likmi.

Itālijā viesmīlības nozarei jau pirms Covid-19 pandēmijas tika noteikta [samazinātā](#) PVN likme 10 %. Šādu PVN likmi joprojām [piemēro](#) ēdināšanas pakalpojumiem restorānos, bāros un viesnīcās, kur tiek piedāvāti ēdieni un dzērieni, kā arī maltītes tūlītējam patēriņam uz vietas, promnešanai vai piegādei ārpus ēdināšanas iestādes.

Īrijā Covid-19 pandēmijas laikā tautsaimniecības atbalstam plaši izmantoja PVN nodokļu [samazināšanu](#). Kā pagaidu atbalsta veids tika īstenota vispārējās PVN likmes samazināšana no 23 % līdz 21 % uz laikposmu no 2020. gada 1. septembra līdz 2021. gada 28. februārim. Arī samazinātā PVN likme viesmīlības nozarei, tostarp ēdināšanas pakalpojumiem, 13,5 % apmērā vēl tika samazināta līdz 9 % no 2020. gada 1. novembra, un samazinājuma periods tika [pagarināts](#) līdz 2023. gada 28. februārim. Turpmāk ēdināšanas pakalpojumiem tiek piemērota 13,5 % likme, izņemot alkoholisko dzērienu lietošanu, kam PVN likme ir 23 %.

Kiprā [samazināto](#) PVN likmi (proti, 5 %, nevis 9 %) noteica 2020. gada 1. jūlijā, cenšoties mazināt Covid-19 pandēmijas nelabvēlīgo ietekmi uz vietējo ekonomiku, jo sevišķi uz viesmīlības nozari. Šis pasākums bija spēkā līdz 2021. gada 10. janvārim, kad šiem pakalpojumiem tika [atjaunota](#) pirms Covid-19 pandēmijas noteiktā PVN likme – 9 %.

Lietuvā, lai pārvarētu Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi uz ēdināšanas nozari un stimulētu iedzīvotāju tēriņus, par valsts ekonomikas pagaidu atbalsta instrumentu tika noteikta [samazinātā](#) PVN likme 9 % apmērā. Šāds atbalsta instruments bija spēkā no 2021. gada 1. jūlija līdz 2023. gada 31. decembrim. Samazinātā PVN likme tika piemērota ēdināšanas pakalpojumiem, tostarp maltītēm un dzērieniem promnešanai, taču uz alkoholu tā netika attiecināta. No 2024. gada 1. janvāra ēdināšanas pakalpojumiem tiek piemērota vispārējā PVN likme 21 %.

Luksemburgā noteikta visai [zema vispārējā](#) PVN likme 17 % apmērā, savukārt sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem, izņemot alkoholiskos dzērienus, kam PVN likme – 14 % vai 17 % – tiek noteikta atkarībā no tilpumprocentu daudzuma dzērienā, piemēro [īpaši zemu](#) PVN likmi 3 % apmērā.

Maltā vairākam pakalpojumu nozaru, tostarp ēdināšanai, [tiek piemērota](#) vispārējā PVN likme 18 %, savukārt izmitināšanas pakalpojumiem – samazinātā likme 7 %.

Nīderlandē restorānu un citu ēdināšanas iestāžu, kā arī uzņēmumu, kas gatavo ēdienus promnešanai, pakalpojumiem tiek piemērota [samazinātā](#) PVN likme 9 %. Tā netiek attiecināta uz alkoholisko dzērienu pasniegšanu.

Polijā līdz 2018. gadam PVN [likme](#) ēdināšanas pakalpojumiem bija 23 %, taču komplicēto nodokļu sistēmas nosacījumu dēļ atsevišķos gadījumos maltītēm ēdināšanas iestādēs bija iespējams piemērot arī samazināto likmi – attiecīgi 5 % vai 8 %. 2019. gadā nodokļu sistēma tika [pārskatīta](#), precizējot nodokļa bāzes noteikšanas kārtību un paredzot atšķirīgas preču un pakalpojumu identificēšanas metodes. Nodokļu sistēmas reformas rezultātā, kā arī lai ierobežotu Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi, saskaņā ar 2020. gada 25. marta [noteikumiem](#) viesmīlības nozarei, tostarp ēdināšanas pakalpojumiem, tika noteikta samazinātā PVN likme 8 % apmērā. Viesmīlības nozarei šāda likme ir [saglabāta](#) arī pēc epidemioloģiskās situācijas uzlabošanās.

Portugālē (kontinentālajā daļā) no 2010. gada 1. jūlija restorānu un citu ēdināšanas iestāžu pakalpojumiem PVN likme bija [noteikta](#) 13 %. Saskaņā ar [likumu](#) no 2016. gada samazināto PVN likmi piemēro maltišu pasniegšanai ēdināšanas iestādēs, kā arī sagatavotām maltītēm promnešanai vai piegādei ārpus iestādes. Tas netiek attiecināts uz alkoholiskajiem un bezalkoholiskajiem dzērieniem, sniedzot ēdināšanas pakalpojumu. Likums noteic: ja pakalpojumā ir saņemta maltīte un dzērieni, uz kuriem attiecas dažādas nodokļa likmes, tad tiem arī jāpiemēro attiecīgās likmes. Ja šāda nodalīšana nenotiek, visam pakalpojumam piemērojama vispārējā PVN likme.

Rumānijā ar 2015. gada [likumu](#) viesmīlības nozarei bija noteikta samazinātā PVN likme 9 % iepreti vispārējai PVN likmei 19 %. Savukārt ar valdības ārkārtas [rikojumu](#) 2018. gadā PVN likme viesmīlības nozarei, tostarp restorānu un citu ēdināšanas iestāžu pakalpojumiem, tika samazināta un noteikta 5 % apmērā. Šāda pasākuma mērķis bija mazināt uzņēmumu izvairīšanos no nodokļu nomaksas un veidot tiem labvēlīgākus apstākļus konkurētspējai. Samazinātā PVN likme netika piemērota tādu alkoholisko dzērienu pārdošanai, kuros tilpumprocenti pārsniedz alū esošā alkohola saturu.

Kopš 2023. gada 1. janvāra, pamatojoties uz grozījumiem [likumā](#), restorānu un citiem ēdināšanas pakalpojumiem (izņemot alkoholiskos, kā arī saldinātos un aromatizētos bezalkoholiskos dzērienus, kuriem piemēro vispārējo PVN likmi 19 %), kā arī viesnīcu izmitināšanas pakalpojumiem piemērotā PVN likme atkal ir 9 %.

Slovākijā PVN likme izmitināšanas pakalpojumiem 2018. gadā tika [samazināta](#) līdz 10 %, taču sabiedriskās ēdināšanas iestāžu un labsajūtas pakalpojumiem, kas tika piedāvāti kopā ar izmitināšanas pakalpojumiem, tika saglabāta vispārējā PVN likme 20 % apmērā. Tas netika attiecināts uz brokastīm, kas viesiem tiek iekļautas naktsmītnes cenā bez papildu samaksas ([ECPRD, 2022](#)).

Covid-19 pandēmijas seku pārvarēšanai līdz 2023. gada 31. martam restorānu un citiem ēdināšanas pakalpojumiem piemēroja [samazināto](#) PVN likmi 10 % apmērā. Pašlaik ēdināšanas nozarei noteikta [vispārējā](#) PVN likme, savukārt viesnīcu un izmitināšanas pakalpojumiem PVN likme joprojām ir 10 %.

Slovēnijā sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem PVN likme jau pirms Covid-19 pandēmijas bija [noteikta](#) visai neliela – 9,5 % apmērā –, līdz ar to šī likme vairs [netika pazemināta](#) ([ECPRD, 2022](#)).

Spānijā no 2012. gada 1. septembra viesmīlības nozares pakalpojumiem tika [noteikta](#) samazinātā PVN likme 10 %, kuru joprojām [piemēro](#), tostarp ēdienu un bezalkoholisko dzērienu tūlītējam patēriņam, to promnešanai, kā arī piegādei.

Somijā 2010. gada 1. jūlijā PVN sistēmā tika veiktas korekcijas: tika paplašināts to produktu un pakalpojumu saraksts, kuriem piemēro [samazināto](#) PVN likmi 12 % apmērā, iekļaujot tajā arī restorānu un citu ēdināšanas iestāžu pakalpojumus. PVN vispārējā likme no 2011. gada tika palielināta no 22 % līdz 23 %, savukārt ēdināšanas pakalpojumiem – līdz 13 %. Kopš 2013. gada [spēkā esošā](#) vispārējā PVN likme ir 24 %, savukārt restorānu un citu ēdināšanas iestāžu pakalpojumiem (izņemot alkoholisko dzērienu pasniegšanu), bezalkoholiskajiem dzērieniem un ēdieniem promnešanai – 14 %.

No 2024. gada 1. septembra ir noteikta [paaugstinātā vispārējā](#) PVN likme līdz 25,5 %. Vienlaikus valdība plānojsi saglabāt līdzšinējo PVN likmi vairākās pozīcijās, tostarp restorānu un citiem ēdināšanas pakalpojumiem 14 % apmērā.

Ungārijā līdz 2017. gadam sabiedriskās ēdināšanas nozares pakalpojumiem piemēroja vispārējo PVN likmi 27 %, vēlāk to [samazinot](#) līdz 18 %.

Covid-19 pandēmijas negatīvās ietekmes pārvarēšanai kopš 2020. gada viesmīlības, tostarp ēdināšanas, izņemot alkoholisko dzērienu pasniegšanu, pakalpojumu sniedzēji tiek atbalstīti, piemērojot to sniegtajiem pakalpojumiem salīdzinoši zemu PVN likmi – 5 % ([ECPRD, 2022](#)), kas tiek [piemērota](#) arī pēc epidemioloģiskās situācijas uzlabošanās.

Vācijā laikposmā no 2020. gada 1. jūlija līdz 31. decembrim ēdināšanas pakalpojumiem PVN vispārējā likme tika [samazināta](#) no 19 % līdz 16 %, savukārt samazinātā PVN likme – no 7 % līdz 5 %. Turklāt uz vienu gadu – no 2020. gada 1. jūlija līdz 2021. gada 30. jūnijam – tika piemērota PVN samazinātā likme 5 % restorānos un citās sabiedriskās ēdināšanas iestādēs.

Ēdināšanas nozarē spēkā esošais regulējums attiecībā uz PVN nosaka [atšķirīgas likmes](#) – 7 % un 19 %. PVN likmes tiek piemērotas atkarībā no preču un pakalpojumu veida, proti, samazinātā nodokļa likme sagatavotajam ēdienam (7 %), bet augstāka likme alkoholisko dzērienu pasniegšanai, apkalpošanai un saistītajiem papildpakalpojumiem (19 %). Par ēdināšanas pakalpojumu (tūlītējam patēriņam uz vietas) restorānā, kafejnīcā, bistro vai citā ēdināšanas iestādē (ar sēdvietām) maksājamā PVN likme ir 19 %. Samazinātā nodokļa likme 7 % attiecas uz maltītes pasūtījumu un piegādi,

ja tās gatavošanā ir ieguldīti salīdzinoši nelieli resursi (piemēram, uzkodas, mini burgeri un sviestmaizes). Ja tiek sniegts piegādes pakalpojums speciāli pasūtītai un gatavotai maltītei (piemēram, no restorāna), jāpiemēro 19 % likme.

Zviedrijā kopš 2012. gada restorānu un ēdināšanas pakalpojumiem tiek piemērota [samazinātā](#) PVN likme 12 %. Savukārt PVN likme 25 % vienmēr tiek piemērota stipriem alkoholiskajiem dzērieniem, vīnam, stiprajam alum un pagatavotiem dzērieniem, kas satur stiprus alkoholiskos dzērienus. Ja ēdināšanas pakalpojumā ir iekļauti ēdieni, kā arī stipri alkoholiskie dzērieni, vīns vai stiprais alus, PVN tiek aprēķināts katrai kategorijai atsevišķi. Šādas PVN likmes, nošķirot ēdināšanas iestāžu pakalpojumus un alkoholisko dzērienu piedāvājumu kopā ar šiem pakalpojumiem, tika noteiktas jau [pirms](#) Covid-19 pandēmijas, un tās ietekmē likmes netika mainītas.

Restorānu un ēdināšanas pakalpojumi tiek [nošķirti](#) atkarībā no pakalpojuma sniegšanas vietas un ēdiena gatavošanai papildu sniedzamajiem pakalpojumiem, proti, vai tie nodrošina ēdienu patēriņu uz vietas, piemēram, galda klāšanu, ēdienu vai dzērienu pasniegšanu, trauku nokopšanu un mazgāšanu. Par restorāna pakalpojumiem tiek uzskatīti pakalpojumi, kas tiek sniegti uzņēmuma telpās, t. i., ēdiena pārdevēja telpās. Savukārt ēdināšanas pakalpojumi tiek sniegti pircēja izvēlēta vietā, izmantojot ēdināšanas iestādes sniegtos resursus un aprīkojumu maltītes gatavošanai, kā arī nodrošinot papildu pakalpojumus ēdināšanai, piemēram, maltītes servēšanu un novākšanu.

Samazinātā PVN likme nav attiecināma uz ēdienu, kas iegādāts promnešanai restorānā. Ēdiena gatavošana kopā ar gatavās pārtikas transportēšanu pie klienta arī netiek uzskatīta par ēdināšanas pakalpojumu. Arī pārtikas pārdošana, piemēram, no ielas virtuves bez apkalpojošās zonas nav uzskatāma par restorāna vai ēdināšanas pakalpojumu.

PVN likme 25 % apmērā tiek piemērota arī maltītēm un atspirdzinājumiem, kas iekļauti, piemēram, [konferenču pakalpojumos](#). Tomēr uz konferences dalībnieku izmitināšanu un brokastīm viesnīcās attiecināma samazinātā PVN likmi 12 %.

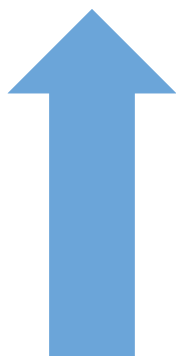
4. Samazinātās PVN likmes ietekme uz sabiedriskās ēdināšanas nozari

Sabiedriskās ēdināšanas nozares konkurētspēja ir saistīta ar tūrisma nozari, un abu nozaru pakalpojumi tiek ietverti viesmīlības nozarē. Sabiedriskās ēdināšanas, tostarp restorānu, pakalpojumi ir vieni no pieprasītākajiem tūrisma pakalpojumu piedāvājumiem. Vairākas starptautiskās viesmīlības asociācijas ([HOTREC](#), [FoodDrinkEurope](#), [FoodServiceEurope](#)) uzskata, ka samazinātās PVN likmes viesmīlības nozarei, tostarp sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem, var sniegt tūlītējus [ieguvumus](#) šīs nozares uzņēmumiem un patērētājiem, kā arī var veicināt daudzu uzņēmumu atgušanos no Covid-19 pandēmijas radītajām negatīvajām sekām. Pēc nozares pārstāvju ieskata, **PVN likmes samazināšana viesmīlības nozarei ir viens no efektīvākajiem pasākumiem:**

- **pakalpojumu patēriņa cenu stabilitātes nodrošināšanai;**
- **nodarbinātības veicināšanai;**
- **investīciju piesaistei un ilgtspējas atbalstam.**

Pēc lietpratēju ieskata, **PVN likmju izmaiņu atspoguļošanās pakalpojumu cenās ir atkarīga no specifiskiem ekonomiskajiem un sociālajiem aspektiem attiecīgajā valstī.** Turklāt – jo jutīgāki patērētāji ir pret cenu izmaiņām (t. i., ēdināšanas pakalpojumu pieprasījums ir elastīgs), jo spēcīgāka ir PVN likmju samazināšanas [ietekme](#). Lielāks cenu samazinājums vērojams populārākajos restorānos, dažādos reģionos, atkarībā no ēdināšanas iestādes lieluma vai no tā, ka tā ir vai nu ietverta ēdināšanas iestāžu ķēdē (darbojas saskaņā ar franšīzi), vai arī ir neatkarīga.

Valstu pieredze rāda, ka **PVN likmes samazināšana sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem tautsaimniecībai var sniegt gan ieguvumus, gan arī radīt zināmus zaudējumus** (2. attēls).

Potenciālie ieguvumi

- **Zemākas cenas:** PVN samazināšana var sekmēt cenu samazināšanos, padarot sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu sniegtos pakalpojumus pieejamākus patērētājiem.
- **Palielināts pieprasījums:** zemākas cenas var stimulēt pieprasījumu pēc sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem, tādējādi palielinot uzņēmumu apgrozījumu un peļņu.
- **Nodarbinātības pieaugums:** nozares izaugsme veicina jaunu darbavietu izveidi.
- **Ēnu ekonomikas mazināšana:** PVN nomaksas saistību sloga samazināšana stimulē darbaspēka nodokļu maksāšanu.
- **Vienlīdzīgi konkurences apstākļi:** PVN samazināšana var mazināt cenu atšķirības starp dažādām ES dalībvalstīm, veicinot vienlīdzīgus konkurences apstākļus uzņēmumiem.

Potenciālie zaudējumi

- **Zemāki nodokļa ieņēmumi:** PVN likme, kura ir zemāka nekā vispārējā, samazina valsts budžeta ieņēmumus, kas savukārt varētu negatīvi ietekmēt valsts sniegto sabiedrisko pakalpojumu pieejamību.
- **Nevienlīdzīga ietekme:** mazāki uzņēmumi gūst mazāku labumu no PVN likmes samazināšanas nekā lielāki uzņēmumi.
- **Komplicēta administrēšana:** diferencētas PVN likmes noteikšana un administrēšana rada papildu izmaksas.

2. attēls. Potenciālie ieguvumi un zaudējumi no pievienotās vērtības nodokļa samazināšanas

Avots: [Copenhagen Economics 2007](#); [European Parliamentary Research Service, 2021](#); [Jurušs, Roze and Lūka, 2019](#)

Sabiedriskās ēdināšanas nozares konkurētspēju lielā mērā ietekmē izdevumi darbaspēka un PVN nodokļu apmaksai, un tie parasti atspoguļojas ēdināšanas pakalpojumu gala cenās. Daudzviet **PVN likmes samazināšanu izmanto, lai samazinātu pakalpojumu cenas vai vismaz tās stabilizētu**. Konstatēts, ka **Francijā** vienu gadu pēc PVN likmes samazināšanas 2009. gada 1. jūlijā restorānu pakalpojumu [cenas](#) bija vidēji par 0,92 % zemākas nekā iepriekš, lai gan patēriņa cenu indekss ekonomikā kopumā pieauga par 1,51 %. **Somijā** pēc PVN samazināšanas ēdināšanas pakalpojumiem 2010. gadā sekoja vidējais patēriņa cenu [kritums](#) aptuveni par 4,1 % nozarē kopumā.

Konstatēts arī, ka **PVN likmes samazināšana ēdinātāju pakalpojumu cenas neietekmēja**. **Somijā** restorāni pēc PVN likmes samazināšanas 2010. gadā no 22 % līdz 13 % samazināja cenas vidēji tikai par 2 %, turklāt vairākums restorānu un citu ēdināšanas iestāžu vispār [nesamazināja](#) cenas. Konstatēta tendence, ka lielākas ēdināšanas iestādes cenas samazināja biežāk nekā mazākas. **Bulgārijā**, 2020. gadā PVN likmi samazinot no 20 % līdz 9 %, lai pārvarētu Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi, pakalpojumu [cenas patērētājiem nemainījās](#). Tas būtībā nozīmēja, ka uzņēmēji palielināja cenu (bez PVN) par samazinātā PVN apmēru. Tādējādi uzņēmumi guva papildu ieņēmumus un uzlaboja pelnītspējas rādītājus. Cenu paaugstināšana pakalpojumiem nereti ir risinājums uzņēmumu dzīvotspējas nodrošināšanai. Līdz ar to **PVN likmju samazināšana var palīdzēt mazināt uzņēmumu maksātspējas un bankrota gadījumu skaitu, palielinot apgrozījumu un peļņas rādītājus**. Saskaņā ar **Francijas** Nacionālā statistikas un ekonomikas pētījumu institūta [aplēsēm](#), novērtējot PVN samazināšanas ietekmi periodā pirms Covid-19 pandēmijas, secināts, ka bankrotu skaits viesmīlības nozarē samazinājās par 17 %, tādējādi nodrošinot spēju veikt saimniecisko darbību aptuveni 18 tūkstošiem uzņēmumu un saglabājot aptuveni 30 tūkstošus darbavietu. Savukārt **Īrijā** paaugstinātā PVN likme restorānu un ēdināšanas pakalpojumiem (kas 2011. gadā bija 9 %, bet 2014. gadā tika palielināta līdz 13,5 %, iepretī vispārējai likmei, kura tobrīd bija 21 %) bija faktors, kas [kavēja](#) viesmīlības nozares izaugsmi. Īrijas pieredze liecina, ka PVN likmes samazināšana ne tik daudz [rosina](#) pazemināt ēdiena cenas patērētājiem, bet drīzāk ir līdzeklis uzņēmumu pasargāšanai no finanšu radītāju pasliktināšanās. Tiek lēsts, ka **Vācijā** Covid-19 pandēmijas periodā vismaz 30 tūkstoši sabiedriskās ēdināšanas iestāžu pārtrauca saimniecisko darbību, lai gan vairākiem ēdināšanas pakalpojumu veidiem tika samazināta PVN likme. 2023. gadā pārdošanas apjomi sabiedriskās ēdināšanas nozarē pieauga, tomēr nozares apgrozījums pirmspandēmijas līmeni aizvien [nav sasniegts](#).

Savukārt **Austrijā** PVN likmes samazināšana līdz 5 % Covid-19 pandēmijas laikā daudziem uzņēmumiem palīdzēja pārvarēt ekonomiskās grūtības, taču uzreiz pēc PVN samazināšanas cenas Austrijas sabiedriskās ēdināšanas iestādēs pat [pieauga](#) par 4 %. Lai kompensētu izdevumu pieaugumu, atlikušie ēdināšanas uzņēmumi palielināja

cenās par ēdināšanas pakalpojumiem, tādējādi panākot lielākus pārdošanas apjomus nekā 2019. gadā. Austrijā novērots, ka ne Covid-19 pandēmijas izraisītā krīze un PVN likmes samazināšana līdz 5 %, ne PVN likmes apmēra atjaunošana 10 % jeb pirmspandēmijas perioda apmērā 2022. gada 1. janvārī, nedz arī augstā un noturīgā 2023. gada inflācija kopumā [nav izraisījusi](#) būtisku ēdināšanas uzņēmumu bankrota vilni.

PVN likmes samazināšana var pozitīvi ietekmēt nodarbinātības pieaugumu nozarē. Francija pēc 2008. gada finanšu krīzes 2009. gadā ieviesa samazināto PVN likmi restorānu un citu sabiedriskās ēdināšanas iestāžu pakalpojumiem. [Samazinot](#) PVN likmi, pieauga ēdināšanas iestāžu apmeklētāju skaits un līdz ar to arī ēdināšanas nozares apgrozījums, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, kā arī tika radītas jaunas darbavietas. Arī **Īrijā** pēc PVN likmes samazināšanas 2011. gadā tikai divu mēnešu laikā sabiedriskās ēdināšanas iestādēs tika radītas 490 jaunas darbavietas. Īrijas Restorānu asociācijas aplēses liecināja, ka [ietaupījumi sociālās labklājības nodrošināšanai](#) no tiešās nodarbinātības, t. i., ietaupītie valsts sociālās apdrošināšanas izdevumi bezdarba gadījumos, sasniedza aptuveni 620 miljonus *euro*. Savukārt **Somijā** ēdināšanas nozarē nodarbināto skaits būtiski palielinājās sešu mēnešu laikā pēc samazinātās PVN likmes ieviešanas.

Zviedrijā 2012. gada janvārī tika īstenota [reforma](#), kas paredzēja samazināt PVN restorānu un ēdināšanas pakalpojumiem no 25 % līdz 12 %, nolūkā palielināt ilgtermiņa nodarbinātību. Pēc šā pasākuma ieviešanas sabiedriskās ēdināšanas nozarē pieauga atalgojuma apmērs, kā arī tika izveidotas jaunas darbavietas. Novērtējot PVN samazināšanas ietekmi triju gadu laikposmā, aprēķināts, ka gada apgrozījums sabiedriskās ēdināšanas nozarē vidēji pieauga par 5,6 procentpunktiem vairāk, nekā tas būtu bijis situācijā, ja šāda reforma nebūtu īstenota. Arī kopējais atalgojuma pieaugums nozarē ir bijis 4 līdz 7,5 procentpunktiem lielāks. Nodarbinātības pieaugums sākotnēji bija gandrīz 7 procentpunkti (2012. gadā), 2013. gadā pieaugums samazinājās līdz aptuveni 3 procentpunktiem. Otrajā gadā pēc PVN likmes samazināšanas tika novēroti augstāki ēdināšanas uzņēmumu peļņas rādītāji, kas stimulēja jaunu uzņēmumu dibināšanu. Secināts arī, ka [reformai sākotnēji bijusi diezgan liela pozitīva ietekme uz sabiedriskās ēdināšanas nozares konkurētspēju, taču laika gaitā tā pakāpeniski mazinājusies](#).

Uz PVN likmes samazinājuma rēķina gūtos finanšu [ietaupījumus](#) uzņēmumi var izmantot dažādi. Piemēram, tos var ieguldīt [iekārtu modernizācijā](#), tādējādi veicinot ēdināšanas pakalpojuma piedāvājuma kvalitāti, kas rada vienu no būtiskākajām ēdināšanas uzņēmumu [konkurences priekšrocībām](#). PVN likmju samazināšana ir bijis svarīgs [izaugsmes faktors](#), piemēram, **Itālijas** ekonomikā: samazinātā PVN likme 10 % apmērā viesnīcām un ēdināšanas iestādēm veicināja investīciju piesaisti nozarē un palielināja nodarbinātību. Augsts investīciju līmenis netieši veicina izaugsmi un nodarbinātību arī citās nozarēs, piemēram, būvniecībā, ja tiek investēts ēdināšanas iestādes telpās. Itālijā PVN samazināšanai bijusi netieša pozitīva ietekme uz citām nozarēm, galvenokārt vairumtirdzniecību un mazumtirdzniecību, lauksaimniecību, kā arī uz sociālajiem pakalpojumiem. Arī **Horvātijā** ir gūti pierādījumi tam, ka PVN likmes samazināšana pozitīvi ietekmē ar viesmīlību [saistītās nozares](#).

Savukārt **Bulgārijā** [atzīts](#), ka, samazinot PVN likmi, netika panākts to problēmu risinājums viesmīlības nozarē, kas tika izceltas kā galvenais PVN samazināšanas pamatojums – uzņēmumu darbības saglabāšana, darbavietu nodrošināšana u. c.

PVN likmes samazināšanas ietekme uz valsts budžeta ieņēmumiem nav analizējama nodalīti no dažādiem būtiskiem fona faktoriem, tostarp kopējās nodokļu politikas valstī, nozares uzņēmēju lēmumiem, kā arī patērētāju vēlmes un iespējām izmantot sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumus. PVN likmes samazināšanas ietekmē pieaug pieprasījums un rodas jaunas darbavietas gan ēdināšanas, gan citās nozarēs, tādējādi valsts budžetā ieplūst papildu darbspēka nodokļu ieņēmumi. Piemēram, **Itālijas** gadījuma analīze liecina, ka PVN likmes pazemināšana [palielināja](#) patēriņu un investīcijas viesmīlības nozarē, kā arī nodarbinātības līmeni, radot gandrīz 100 000 jaunu darbavietu. Novērtēts, ka **Čehijā** PVN likmes samazināšana radītu būtisku PVN [ienēģumu samazināšanos](#) valsts budžetā, vienlaikus norādot uz šāda risinājuma pozitīvo ietekmi viesmīlības pakalpojumu sniedzēju uzņēmējdarbības attīstībai. **Bulgārijā** pārskatā par valsts budžetu 2020. gadam norādīts, ka [ienēģumu no PVN samazinājums](#) ēdināšanas nozarē pēc nodokļa likmes samazināšanas no 20 % līdz 9 % ir bijis aptuveni 10 %, taču vienlaikus nodokļu samazinājuma radītais ietaupījums ir sniedzis iespēju vairākiem uzņēmumiem turpināt uzņēmējdarbību.

Pēc lietpratēju ieskats, **Čehijā** samazinātā PVN likme ēdināšanas pakalpojumiem varētu arī palīdzēt [samazināt izvairīšanos](#) no nodokļu nomaksas un stimulēt uzņēmējus uzrādīt patiesos ieņēmumus.

Pieredze **Somijā, Zviedrijā un Francijā** periodā pirms Covid-19 pandēmijas liecina, ka **PVN likmes samazināšanas ietekme un efektivitāte ēdināšanas nozares atbalstam kopumā vērtējama kā mērena**:

- ✓ Somijā 2010. gadā īstenotā PVN likmes samazināšana sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem no 22 % līdz 13 % ir vien nelielā apmērā ietekmējusi pakalpojumu cenas, un šādam samazinājumam ir bijusi nebūtiska ietekme uz ēdināšanas uzņēmumu apgrozījumu un darbinieku atalgojuma apmēru;
- ✓ Zviedrijā 2012. gadā veiktā PVN samazināšana restorāniem un citiem ēdināšanas pakalpojumiem no 25 % līdz 12 % radījusi nelielu pozitīvu ietekmi uz nodarbinātības rādītājiem nozarē, savukārt šā pasākuma efektivitāte kopumā vērtēta kā apšaubāma, ņemot vērā neiegūtus PVN ieņēmumus no nozares;
- ✓ Francijā, novērtējot 2009. gadā veikto PVN samazināšanu sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem no 19,6 % līdz 5,5 %, tika lēsts, ka, lai gan šis solis ir palielinājis nodarbinātības rādītājus nozarē, vienas jaunas darbavietas izveides izmaksas bijušas ļoti augstas salīdzinājumā ar citu politikas pasākumu efektivitāti. Turklāt PVN samazinājumam ir bijusi neliela ietekme uz cenām, un nodokļu sistēma šā pasākuma rezultātā kļuvusi regresīvāka.

Lietpratēji [norāda](#), ka **situācijā, kad uzņēmumi samazinātās PVN likmes uztver kā pagaidu pasākumu, šāda risinājuma ietekme parasti ir mazāka**. Uzņēmumi, visticamāk, nemainīs savu kapitāla struktūru un nepiesaistīs vairāk cilvēkresursu, lai reaģētu uz pieaugošo pieprasījumu pēc cenu samazinājuma. Ēdināšanas uzņēmumi, kas saskaras ar augstām produktu iegādes izmaksām, parasti nevēlas mainīt cenas. Līdz ar to, ja īstermiņā un vidējā termiņā ēdināšanas pakalpojumu izmaksas ir augstas, tad arī PVN izmaiņu ietekme ir mazāka. Novērots, ka **lielas izmaiņas PVN likmēs, t. i., no 10 līdz 20 procentpunktiem, parasti pozitīvi atsaucas uz cenām, raugoties no patērētāju skatpunkta**. To valstu pieredze, kur PVN likmes mainītas mazākā apmērā, liecina, ka pozitīvā ietekme nav bijusi tik pārliecinoša, turklāt tā ievērojami atšķiras. Ietekmes apmēru nosaka dažādi konkrētai valstij raksturīgi ar ēdināšanas tirgu saistīti faktori, tostarp produktu cenas, kā arī šo faktoru savstarpējā mijiedarbība.

Lietpratēji norāda, ka **PVN likmes samazināšana nelauj mērķēti ietekmēt noteiktas iedzīvotāju ienākumu grupas ēdināšanas pakalpojumu patēriņa stimulēšanai**. Piemēram, mājsaimniecības ar augstiem ienākumiem gūst lielāku labumu no ēdināšanas pakalpojumu cenu samazinājuma, ko var radīt arī samazinātā PVN likme, turpretī patērētāji ar zemiem ienākumiem šādus pakalpojumus izmanto retāk.

Dažādu PVN likmju sistēma valstī var [kroplot](#) tautsaimniecības attīstību. **Pozitīvas izmaiņas nozarē nolūkā stimulēt nodarbinātību, mazināt ēnu ekonomiku un kopumā uzlabot konkurētspēju iespējams panākt arī citos veidos**, tostarp ar tiešiem fiskālajiem instrumentiem, piemēram, tiešajām subsidijām, kā arī netieši – sniedzot atbalstu ar ēdināšanas pakalpojumiem saistītajiem viesmīlības pakalpojumiem. PVN likmes [efektivitāte un lietderība](#) ēdināšanas pakalpojumu pieprasījuma palielināšanai, kā arī sociālo un vides, tostarp aprites ekonomikas principu izmantošanai nozarē, mērķu sasniegšanai ir lielā mērā atkarīga no citiem valstī īstenotiem mērķtiecīgiem atbalsta instrumentiem.

Igaunijas pieredze sabiedriskās ēdināšanas nozares atbalstam

Lai atbalstītu uzņēmumus, kurus bija skārušas Covid-19 pandēmijas sekas, Igaunijā, līdzīgi kā Latvijā un citās ES valstīs, izstrādāja [atbalsta pasākumu kopumu](#), kas ietvēra speciālus aizdevumus, kompensācijas darbinieku atalgojuma izmaksai, nodokļu samaksas atvieglojumus u. c. Pasākumi tika attiecināti uz visu nozaru uzņēmumiem, kas spēja demonstrēt atbilstību noteiktiem kritērijiem attiecībā uz saimnieciskās darbības aktivitātes ierobežošanu. Papildus tam Covid-19 pandēmijas periodā Tallinas pašvaldība sniedza atbalstu uzņēmējiem, pilnībā atbrīvojot no nomas maksas visus telpu nomniekus – uzņēmumus pilsētā, tostarp ēdināšanas iestādes. Pašvaldība sniedza atbalstu, nosakot 20 % atlaidi nomas maksai, arī uzņēmumiem, kuri par biroja telpām izmantoja pilsētai piederošo nekustamo īpašumu.

2020. gada 30. decembrī valdība, lemjot par finanšu līdzekļu piešķiršanu, būtisku [finansiālo atbalstu](#) gandrīz 10 miljonu *euro* apmērā novirzīja viesmīlības nozares uzņēmumiem, tostarp Tallinas vecpilsētā strādājošiem viesu izmitināšanas uzņēmumiem, ēdināšanas uzņēmumiem, Igaunijas rokdarbu un suvenīru veikaliem, ceļojumu aģentūrām un ceļojumu rīkotājiem. Maksimālais pieejamais atbalsta apmērs vienam uzņēmumam bija 180 tūkstoši *euro*, un pieejamais atbalsta apmērs bija atkarīgs no uzņēmuma darbības jomas, apgrozījuma samazinājuma un/vai maksājamā darbaspēka nodokļu apmēra.

Īstenotie atbalsta pasākumi ēdināšanas nozari ietekmēja pozitīvi. Pēc būtiska sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu apgrozījuma samazinājuma 2020. gadā (2. tabula) **jau 2022. gadā nozares apgrozījums pārsniedza pirmspandēmijas līmeni**.

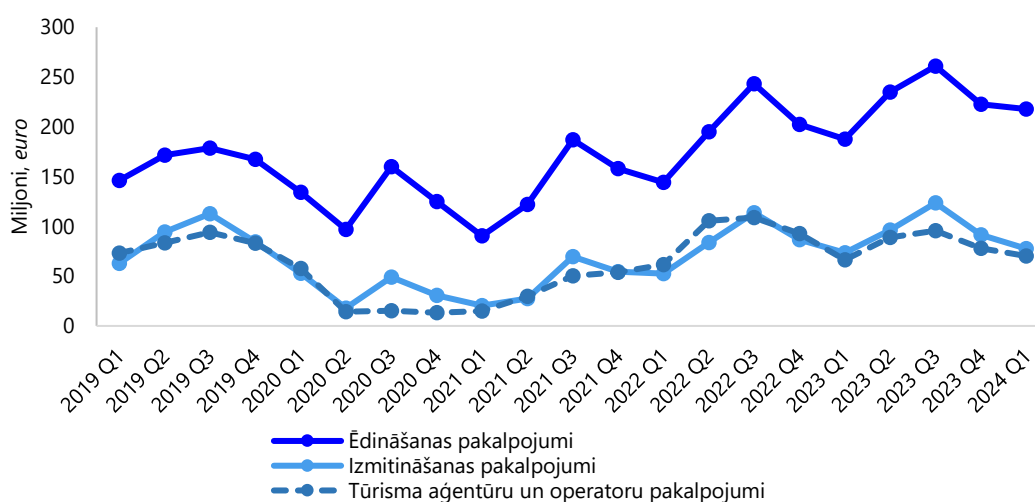
Igaunijas sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu apgrozījums un tā izmaiņas laikposmā no 2019. gada līdz 2023. gadam

Avots: [Statistics Estonia, 2024a](#)

Gads	Sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu apgrozījums (bez PVN, faktiskajās cenās), miljoni euro	Sabiedriskās ēdināšanas apgrozījuma pieaugums vai samazinājums salīdzinājumā pret iepriekšējo gadu, procentos
2019	619,8	6,6
2020	474	-23,5
2021	508,7	7,3
2022	704,9	38,6
2023	812,6	15,3

Sabiedriskās ēdināšanas nozares apgrozījums 2024. gada pirmajā ceturksnī bija 194,5 miljoni euro, kas norāda uz 15,6 % [pieaugumu](#), salīdzinot ar 2023. gada pirmā ceturkšņa rādītājiem. Vidējā [bruto alga nozarē](#) arī ir pieaugusi no 787 euro 2021. gadā līdz 1116 euro 2023. gadā. Tomēr tā joprojām ir viena no zemākajām salīdzinājumā ar citām nozarēm, ņemot vērā to, ka vidējā bruto alga valstī 2023. gadā bija 1832 euro, turklāt no 2024. gada 1. janvāra [minimālā alga](#) paaugstināta no 725 euro līdz 820 euro mēnesī.

Igaunijā [sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumu pieprasījums lielā mērā ir atkarīgs no pieprasījuma pēc tūrisma un izmitināšanas pakalpojumiem](#). Uz šādu sakarību norāda dažādo viesmīlības pakalpojumu sniedzēju apgrozījuma apmēra svārstības kopš 2019. gada (3. attēls). Atkopšanos no Covid-19 pandēmijas radītajām negatīvajām sekām veicināja [ievēstie atbalsta pasākumi visiem viesmīlības nozares uzņēmumiem](#).

3. attēls. Igaunijas viesmīlības nozares pakalpojumu apgrozījums sadalījumā pa gada ceturkšņiem laikposmā no 2019. gada līdz 2024. gada pirmajam ceturksnim

Avots: [Statistics Estonia, 2024b](#)

2022. gadā Igaunijā IKP bija par 1,3 % mazāks nekā 2021. gadā, taču lielāko [pozitīvo ieguldījumu IKP](#) 2022. gadā sniedza viesmīlības nozare, kas bija atguvusies no Covid-19 pandēmijas negatīvajām sekām. Lai gan privātais patēriņš uzrādīja lejupslīdi vairākās izdevumu grupās, visvairāk palielinājās iedzīvotāju izdevumi par restorānu un viesnīcu pakalpojumiem, kā arī atpūtai un kultūrai. Lai gan 2023. gadā kopumā Igaunijas IKP samazinājās par 3 % un vairākās izdevumu grupās samazinājās mājāsaimniecību izdevumi, tomēr būtisks [izdevumu kāpums](#) tika konstatēts ēdināšanas un izmitināšanas pakalpojumiem.

Igaunijā strauji attīstās [maltīšu piegādes tirgus](#), kura izaugsmes potenciāls tiek vērtēts kā būtisks. Šajā tirgū vērojams pieprasījuma kāpums, ko veicina iedzīvotāju augstās digitālās prasmes, kā arī aizvien pieaugošais pieprasījums saņemt pakalpojumu iespējami ērtā veidā. Tiek prognozēts, ka 2024. gadā ieņēmumi maltīšu piegādes tirgū sasniegs 21,4 miljonus euro, un vidējie maltīšu piegādes izdevumi vienam lietotājam varētu būt 55,8 euro gadā. Tiek lēsts, ka 2024. gadā to iedzīvotāju īpatsvars, kuri izmantos maltīšu piegādes pakalpojumus, būs aptuveni 29 %. Sagaidāms, ka līdz 2028. gadam maltīšu piegādes tirgū lietotāju skaits sasniegs aptuveni 434 tūkstošus.

Lietuvas pieredze PVN likmes samazināšanā sabiedriskās ēdināšanas nozares atbalstam

Lietuvā PVN likmes samazināšana sabiedriskās ēdināšanas nozarei tika izmantota kā atbalsta instruments, lai nozare pārvarētu Covid-19 pandēmijas negatīvās sekas.

2019. gadā ēdināšanas un dzērienu servēšanas pakalpojumu sniedzēju uzņēmumu [apgrozījums](#) (bez PVN un akcīzes nodokļa) faktiskajās cenās bija 936,9 miljoni *euro*, un tā pieaugums salīdzinājumā ar 2018. gadu tika reģistrēts visos valsts reģionos. Pieaugums tika konstatēts arī apgrozījumam, rēķinot uz vienu iedzīvotāju, un tas bija vidēji 300 *euro*. 2020. gadā, samazinoties iedzīvotāju patēriņam, nozares uzņēmumu apgrozījums kritās vairāk nekā par 25 %, un vidējie sabiedriskās ēdināšanas [izdevumi uz vienu iedzīvotāju](#) samazinājās līdz 269 *euro*.

Reaģējot uz būtisko sabiedriskās ēdināšanas nozares darbības aktivitātes kritumu un ieņēmumu samazinājumu (3. tabula), Lietuvas **valdība lēma no 2021. gada 1. jūlija uz laiku samazināt nozarei PVN likmi no 21 % līdz 9 %**. **Tika konstatēta pozitīva šā pasākuma ietekme uz sabiedriskās ēdināšanas nozari** – 2022. gadā kopējais apgrozījums būtiski palielinājās (par 39,9 %), savukārt vidējie [izdevumi uz vienu iedzīvotāju](#) sasniedza 500 *euro*. 2022. gadā tautsaimniecībā kopumā [bruto darba samaksas pieaugums](#) bija vērojams visu veidu saimnieciskajā darbībā, tam ievērojami palielinoties arī izmitināšanas un ēdināšanas nozarēs strādājošajiem (pieaugums aptuveni 20 %). Vienlaikus pieauguma apmērs ēdināšanas nozarē salīdzinājumā ar citām nozarēm bija vismazākais, sasniedzot aptuveni 1203 *euro*. Lietuvā no 2024. gada 1. janvāra ir palielināta [minimālā alga](#) no 840 *euro* līdz 924 *euro* mēnesī.

3. tabula

Sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu apgrozījums un tā izmaiņas Lietuvā laikposmā no 2019. gada līdz 2023. gadam

Avots: [Oficialiosios statistikos portāls, 2024a](#)

Gads	Sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu apgrozījums (bez PVN, 2015. gada salīdzināmajās cenās), miljoni <i>euro</i>	Sabiedriskās ēdināšanas apgrozījuma pieaugums vai samazinājums salīdzinājumā pret iepriekšējo gadu, procentos
2019	840,9	5,4
2020	657,9	-25,9
2021	831,4	19,4
2022	1337,2	39,9
2023	1561,7	2,9

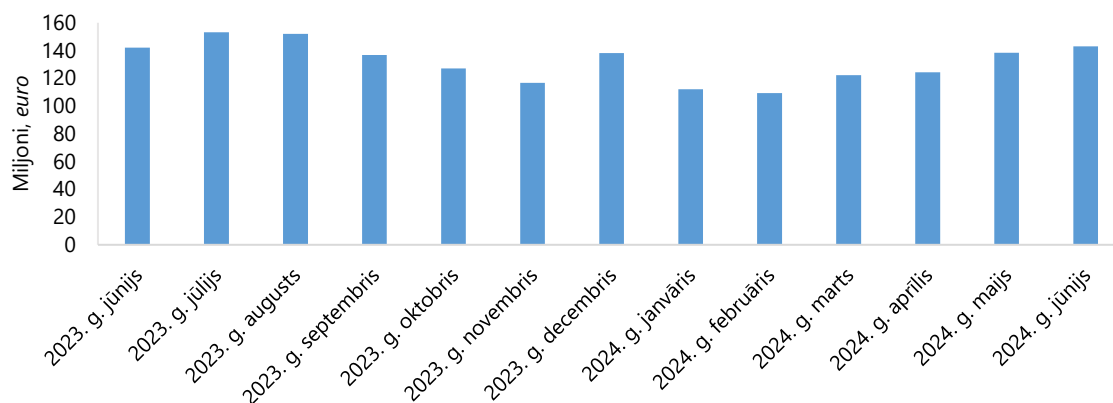
2023. gadā sabiedriskās ēdināšanas nozares apgrozījuma pieauguma temps samazinājās, sasniedzot vien 2,9 % pieaugumu gada laikā. Arī [bruto darba samaksas](#) pieaugums bija vismazākais starp visām tautsaimniecības nozarēm, – sasniedzot vidēji 1354,6 *euro*. Cenu kāpums gada laikā viesnīcu, kafējnicu un restorānu pakalpojumiem bija aptuveni 7,7 %.

Lietuvas sabiedriskās ēdināšanas nozares pārstāvji atgriešanos pie standarta PVN likmes [vērtē kritiski](#), jo pieaugušas produktu cenas, palielinājies darbinieku atalgojums, kā arī citi ēdināšanas uzņēmumu saimnieciskās darbības izdevumi. Lai pārvarētu ar saimnieciskās darbības veikšanu saistītos izaicinājumus, vairāki uzņēmumu īpašnieki jau 2023. gada pēdējos mēnešos un 2024. gada pirmajā ceturksnī [paaugstināja cenas](#) saviem produktiem un pakalpojumiem par aptuveni 8 līdz 10 %. Tomēr šāds cenu palielinājums, pēc daudzu [uzņēmēju ieskata](#), nevar kompensēt papildu izmaksas, kas radušās saistībā ar 2024. gadā veikto minimālās mēneša darba algas, kā arī citu izmaksu palielinājumu. Lietuvā ēdināšanas uzņēmumi darbinieku algām [novirza](#) aptuveni 40 % no visām izmaksām.

[Nav gūti](#) pārliecinoši pierādījumi tam, ka PVN samazinājumam nolūkā mazināt Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi un veicināt patēriņu ēdināšanas nozarē būtu bijusi statistiski nozīmīga ietekme uz pircēju tēriņiem restorānos un citās ēdināšanas iestādēs, kā arī uz pieprasījumu pēc ēdināšanas pakalpojumiem. [Novērtēts](#), ka pēc PVN likmes samazināšanas no 21 % līdz 9 % sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumiem PVN iekasēšana samazinājusies par aptuveni 133 miljoniem *euro* jeb 0,2 % no IKP.

Statistikas dati par sabiedriskās ēdināšanas nozares darbību pēc PVN likmes palielināšanas kopš 2024. gada 1. janvāra norāda uz [apgrozījuma samazināšanos](#) (4. attēls). 2024. gada maijā salīdzinājumā ar 2023. gada maiju (izslēdzot darba dienu skaita ietekmi) ēdināšanas uzņēmumu apgrozījums salīdzināmās cenās bija samazinājies par 11,1 %, savukārt dati par 2024. gada laikposmu no janvāra līdz maijam salīdzinājumā ar 2023. gada attiecīgo laikposmu norāda uz apgrozījuma samazināšanos par 8,6 %. 2024. gada jūnijā sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumu uzņēmumu [apgrozījums](#) (bez PVN) faktiskajās cenās sasniedza 143 miljonus *euro*, kas salīdzinājumā ar 2024. gada maiju norāda uz

samazinājumu aptuveni par 0,4 %. Savukārt 2024. gada jūnijā salīdzinājumā ar 2023. gada jūniju šādu uzņēmumu apgrozījums salīdzināmās cenās samazinājās par 7,7 %.

4. attēls. **Sabiedriskās ēdināšanas nozares apgrozījums (bez PVN faktiskajās cenās) Lietuvā laikposmā no 2023. gada jūnija līdz 2024. gada jūnijam sadalījumā pa mēnešiem**

Avots: [Oficialiosios statistikos portāls, 2024b](#)

Statistikas dati par 2024. gada pirmo pusgadu norāda uz to, ka **PVN likmes palielināšana kopš 2024. gada 1. janvāra sabiedriskās ēdināšanas nozarē ir ietekmējusi nelabvēlīgi.**

Lietpratēji norāda uz izmaiņām sabiedriskās ēdināšanas nozarē Lietuvā saistībā ar patērētāju paradumu maiņu, proti, **palielinās pieprasījums maltiņu piegādes tirgū.** Tiek prognozēts, ka ieņēmumi no maltiņu piegādes 2024. gadā varētu sasniegt 51,29 miljonus *euro*, un vidējie maltiņu piegādes izdevumi vienam lietotājam varētu būt 59,7 *euro* gadā. Savukārt līdz 2028. gadam maltiņu piegādes tirgus apjoms sasniegs 68,09 miljonus *euro*, bet lietotāju skaits varētu sasniegt vienu miljonu. Pieaug arī digitālo risinājumu popularitāte maltiņu pasūtīšanā. Paredzams, ka specializēto tiešsaistes platformu maltiņu piegādes pasūtījumiem tirgus daļa 2024. gadā būs vairāk nekā 29 miljoni *euro*.

Atsauces

ECPRD, 2020a. Nacionālo parlamentu sagatavotās atbildes uz Eiropas Parlamentārās pētniecības un dokumentācijas centra (ECPRD) platformā publicēto informācijas pieprasījumu *Measures specifically related to tourism industry in light of COVID-19 pandemic. Request No. 4389.*

ECPRD, 2020b. Nacionālo parlamentu sagatavotās atbildes uz Eiropas Parlamentārās pētniecības un dokumentācijas centra (ECPRD) platformā publicēto informācijas pieprasījumu *Tourism Development. Request No. 4502.*

ECPRD, 2022. Nacionālo parlamentu sagatavotās atbildes uz Eiropas Parlamentārās pētniecības un dokumentācijas centra (ECPRD) platformā publicēto informācijas pieprasījumu *VAT in the Hospitality Sector. Request No. 5137.*

Darba noformējumam izmantoti attēli no tīmekļvietnēm <https://freeflagicons.com/>.

Pārpublicēšanas, citēšanas vai citādas izmantošanas gadījumā atsauce uz apskatu, tā autori un Latvijas Republikas Saeimu ir obligāta. Nekomerčiālos nolūkos apskatu drīkst pārpublicēt vai citādi izmantot bez īpašas saskaņošanas ar Latvijas Republikas Saeimu un apskata autori.

Latvijas Republikas Saeima un apskata autore neuzņemas atbildību par apskatā iekļautās informācijas tālāku izmantošanu un tās radītajām sekām.

Apskats neatspoguļo Latvijas Republikas Saeimas kā likumdevēja viedokli.

Visas mantiskās tiesības uz apskatu pieder Latvijas Republikas Saeimai.

ISBN 978-9934-598-79-1